

**СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ОГРАНАК САНУ У НИШУ**

**УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ФАКУЛТЕТ УМЕТНОСТИ У НИШУ**

**УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ФАКУЛТЕТ УМЕТНОСТИ
У НИШУ**

**НАУЧНИ СИМПОЗИЈУМ
ТРАДИЦИОНАЛНА ЕСТЕТСКА КУЛТУРА 14:
ЧУЛНОСТ И КУЛТУРА**

**АПСТРАКТИ
ПРИЈАВЉЕНИХ САОПШТЕЊА**

Ниш, петак, 5. новембар 2021, 11:00 сати

Универзитет у Нишу

Ниш, Универзитетски трг 2

Мултимедијална сала, бр. 8 / приземље

Видео конференција – *ZOOM* платформа

УВОДНА САОПШТЕЊА

**ТРАДИЦИОНАЛНА ЕСТЕТСКА КУЛТУРА 14:
ЧУЛНОСТ И КУЛТУРА**

УВОДНА САОПШТЕЊА

Др Ивана Медић
Музиколошки институт САНУ

МУЗИЧКО ПРИКАЗИВАЊЕ ЧУЛНОСТИ

Проф. др Мишко Шуваковић
Универзитет Сингидунум, Факултет за медије и комуникације

СИВЕ ЗОНЕ: ВИДЉИВО И НЕВИДЉИВО

Слађана Ристић Горгиев

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет
sladjana.ristic.gorgiev@filfak.ni.ac.rs

Бранко Горгиев

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет
branko.gorgiev@filfak.ni.ac.rs

АНТИЧКО НАСЛЕЂЕ И ХРИШЋАНСКА РЕЦЕПЦИЈА ЧУЛНОСТИ У БОНАВЕНТУРИНОМ ДЕЛУ

Апстракт: Јован из Фиданце, познат као св. Бонавентура, фрањевачки је теолог и филозоф XIII века у чијем делу налазимо синтезу хеленског и хришћанског односа према чулном свету. У својим списима он се већим делом ослања на августиновску традицију, која пак у свом опусу носи сажимање Платонове и Аристотелове филозофије. Анализом текста из његовог познатог списка „Пут душе ка Богу” могу се уочити основне концепције античког разумевања чулности, коју ће св. Бонавентера интегрисати у своју хришћанску и мистичну концепцију света.

Кључне речи: Бонавентура, антика, хришћанство, чулност, траг, Бог.

Михаило Стојановић

докторанд, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет
Истраживач-приправник у Иновационом центру
Универзитета у Нишу
mihailophilosophy@gmail.com

Анастасија Горгиев

докторанд, Универзитет у Нишу, Филозофски факултет
Истраживач-приправник у Иновационом центру
Универзитета у Нишу
anastasija.gorgiev@gmail.com

**СКРИВЕНОСТ И ОТКРИВЕНОСТ БОГА У НЕОПЛАТЕНИЗМУ
СВ. ДИОНИСИЈА ПСЕУДО-АРЕОПАГИТА**

Апстракт: У раду тематизујемо развојне етапе западне религиозне мисли, стављајући акценат на дело Св. Дионисија псеудо-Ареопагита, као строжерне личности неоплатенизма, хришћанства и аскетско-мистичког покрета четвртог и петог века. Наиме, идеја о скривеном Богу – *Deus Absconditus* – то јест, његовом скривању као процесу трансцендирања коинцидира философско-спекулативном и историјском успињању од конкретне (политеизам, хенотеизам) до апстрактне (монотеизам) представе о Богу. На темељу рада Св. Дионисија псеудо-Ареопагита показујемо како је последња философско-теолошка етапа, *радикална монотеистичка трансценденција Бога*, дијалектички разрешена (или: тематизована) кроз поновно враћање на појмове и душевне акте из реда конкретног, на *чулност* и *перцепцију*.

Кључне речи: Св. Дионисије псеудо-Ареопагит, скривени Бог, монотеизам, чулност.

Јадранка Божић

Универзитет Унион – Никола Тесла, Факултет за спорт, Београд
jadrankamarija@gmail.com

ЧУЛНО ДОЖИВЉАВАЊЕ ДАНАШЊЕГ СВЕТА: МОЖЕ ЛИ НАС ЧУЛНОСТ ИЗБАВИТИ?

Апстракт: Основна теза текста је да данас, кад бисмо, реално, могли у својој личној свакодневици (па онда, консеквентно, и на вишој, општој разини), много јаче деловати, ми то не чинимо будући да чулно много слабије доживљавамо свет него раније. Данашња редукована чулност, коју нам намеће брзи технолошки развој, начинила нас је мање способним да се усредсредимо на дубље људске потребе, емпатију, па и на животне радости. Данас можемо (могли бисмо) много више него наши преци, али, будући да нам је лимитирано оспољавање емоција и очулотворење идеја, у личној свакодневици мање разборито делујемо, деламо. Да ли би нас чулност (душевност, духовност) могла избавити из антрополошког ћорсокака?

Кључне речи: чулност, душа, духовност, спознаја, антропологија, уметност.

Иванка Петрова

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – Българска академия на науките, Република Бугарска
ivpetrova@yahoo.com

ЧУВСТВА В ТРУДОВАТА КУЛТУРА? РОЛЯТА НА ЧУВСТВОТА В ЕДИН СТОПАНСКИ ОТРАСЪЛ В БЪЛГАРИЯ

Абстракт: Чувствата и емоциите са съществени части от човешкото състояние, оформящи нашите междуличностни отношения и връзки, както и нашия мироглед. През последните години се наблюдава подновен антропологичен интерес към изучаването на емоции, афекти и чувства, които обвързват индивидите и групите по различни начини, преодолявайки тяхната икономическа и политическа несигурност. В икономическата сфера, отличаваща се с целева рационалност и формалност, също се наблюдава проявата на чувства. Икономическото действие не се ръководи изцяло и само от интересите на рационално мислещи индивиди и групи, а в голяма степен върху него оказват влияние моралните представи, чувствата и емоциите, възникващи сред тях. От друга страна, чувствата може съзнателно да бъдат провокирани с цел постигане на стопански резултати. В доклада се интересувам от ролята на емоциите и чувствата в областта на дребното предприемачество в България, по-специално. В производството на ръчен хляб от дребни хлебопроизводители. Ще представя какви чувства стоят в основата на отношенията между предприемачите, на връзките им с клиентите и на нагласите им към българските институции. Ще проуча начините, по които предприемачите изразяват в публичното пространство своите чувства, пораждащи се в процеса на работа, и ще изследвам естетиката на тези чувства. Ще търся отговор на въпроса дали се стига до икономическа употреба на чувствата и емоциите, т.е. дали и как те се използват от хлебопроизводителите за успешно стопанско развитие. Докладът се основава на етнографско теренно изследване в български малки пекарни. Проведох включено наблюдение на трудовото всекидневие, биографични и полуструктурирани интервюта, преглед на рекламни материали, мониторинг на участието на хлебопроизводители в изложения и базари на храни.

Ключови думи: дребни хлебопроизводители, трудова култура, чувства, емоции, културни подходи.

Горан Ружић

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет
goran.ruzic@filfak.ni.ac.rs

ФОРМАЛИЗАМ У КАНТОВОМ СХВАТАЊУ ЧУЛНОСТИ

Апстракт: У свом главном делу „Критика чистог ума”, у поглављу „трансцендентална естетика” чувени немачки филозоф Имануел Кант пише о подели сазнајних моћи на чулност, уобразиљу и аперцепцију. Чулност као рецептивна сазнајна моћ пред-одређена је априорним формама простора и времена као чистим чулним зоровима (Anschauung). Као чисти зор простор даје целину односа афекција спољашњег чула за разлику од времена као форме унутрашњег чула која даје след конативних стања духа и то као чисти след. С обзиром да све представе „падају” у време њему припада и оно што је представама представљено, па је стога време чисти универзални зор. Друго кључно питање којим ћемо се бавити је могућност постојања интелектуалног и естетичког зора и њихова повезаност са чулношћу. И на крају, анализираћемо Кантов став да су простор и време форме зора и формални зорови.

Кључне речи: чулност, зор, опажај, осећај, трансцендентализам, формализам.

Ђорђе М. Ђурђевић

Универзитет у Крагујевцу, Филолошко-уметнички факултет

Центар за проучавање језика и књижевности

djordje.djordjevic@filum.kg.ac.rs

ЧУЛНИ ОБРИСИ АНГЕЛОФАНИЈА НА ОДАБРАНИМ ПРИМЕРИМА СРПСКЕ ПОЕЗИЈЕ

Апстракт: У раду се истражују поетски простори чулног исписивања ангелофанијских искустава на одабраним примерима српске поезије.

Сачивавајући кратак осврт на одговарајућа места у библијским текстовима (Јов 4, 13–16, Пс 35 5–6, Јн 5, 4, Дап 12, 23, Дап 23, 9, Отк 7, 1, и др), те на патристичке ставове о конституцији ангелолошких бића (Дионисије Ареопагит, Јован Дамаскин), као и на схоластичке упуте на природу анђеоске телесности (Тома Аквински, Бонавентура), у раду испитујемо специфична песничка искуства ангелолошких додира невидљивих бића/духова, као што су психолошка искуства одуховљења, оживотворења и померања простора (Милан Дединац, Ања Марковић, Милан Вучићевић), визуелна искуства игре и треперења светлости (Шишко Менчетић, Милован Видаковић, Драган Бошковић, Војислав Карановић, Ана Ристовић, Раде Танасијевић), треперење боја (Васко Попа, Иван В. Лалић), тактилна искуства кретања ваздуха и ветра (Јован Дошеновић), те промене температуре (Новица Тадић, Александар Ристовић), телесни додир (Петар II Петровић Његош, Војислав Карановић), укус (Немања Митровић), те аудитивни оквири (народна песма *Урош и Мрњавчевићи*, Јован Јовановић Змај), итд. Премда се анђели одређују као бестелесна бића, одређена материјалност им се никада не укида, те дато постаје и основа чулних искустава унутар ангелофанија, услед чега, како ћемо у раду приказати, анђели не тек да изазивају реакције свих пет основних човекових чула, већ узбуђују човека и на естетском, еротичком, психолошком нивоу и сл.

Кључне речи: чулност, осећај, анђеоско, ангелофанија, књижевна ангелологија.

Александар Прњат

Факултет за стране језике Алфа БК Универзитета, Београд
Београдски институт за хуманистику и социјална истраживања
aleksandar.prnjat@gmail.com

ЧУЛНОСТ И КУЛТУРА У РОМАНУ *КАП ШПАНСКЕ КРВИ* МИЛОША ЦРЊАНСКОГ

Апстракт: Од многобројних значења појма „чулности” у овом раду прате се пре свега два значења чулности у роману Милоша Црњанског *Кап шпанске крви*. Једно које се односи на анималну чулност у области еротике и друго које се односи на култивисану чулност у истој области. Главна јунакиња романа, Лола Монтез, играчица је и заводница: у првом случају она је уметница али у плесу игра и на карту телесног завођења, као што се у љубавном завођењу ослања на анималну чулност, култивисану чулност, али и високу културу. Црњански даје упечатљиве слике и описе оба аспекта чулности, а осим њих, у роману се појављују и културно кодиране имитације телесних реакција намењених да буду показатељ чулности у првом од ова два смисла. Посебна пажња се поклања околности да и сам Црњански у роману употребљава израз „чулност” као и да га доводи у близину израза као што су „анималност”, „разврат”, „телесна љубав”.

Кључне речи: Милош Црњански, *Кап шпанске крви*, чулност, култура, еротика.

Михајло Стаменковић

Докторанд, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

Докторанд, Универзитет у Београду, Филолошки Факултет

stamenkovicmihajlo151@gmail.com

Р. ИНГ-АРДЕН: УЛОГА ЈЕЗИЧКО-ЗВУЧНОГ СЛОЈА У КОМПОЗИЦИЈИ КЊИЖЕВНОГ УМЕТНИЧКОГ ДЕЛА

Апстракт: Две главне црте суштинске композиције књижевног уметничког дела уопште, односно два структурална момента истог, по Роману Ингардену чине: 1) појавно раслојавање на четири хетерогене компоненте (унутар онтолошки запитаног тока свести); 2) временско протезање од почетка до краја датог дела, које се јавља током његовог читања или слушања. Узастопни слојеви у специфичном низу фундарања јесу: слој звучања, слој значења, слој асоцијативних схема или схематизованих аспеката (квази-чулност у којој се за читаоца јављају приказани предмети) и слој у делу представљених предмета (приказаних ликова, ствари и односа). Језичко-звучне творевине чине чулно-материјални слој књижевног уметничког дела, али оне то чине пре свега на начин властитих типичних облика. У томе се огледа прво дистанцирање од њихове потпуне, индивидуалне чулности, односно први чин култивације чулности – први и пресудни корак претакања чулности у културу књижевног уметничког дела. Вербалне звучности, заједно са језичко-звучним творевинама, појавама и карактерима вишег реда, унутар суштинске композиције књижевног уметничког дела обављају важне функције: 1) као посебан елемент у његовој вишеслојној структури; 2) код конституисања његових других слојева; 3) код његовог временског ширења. Слој звучности (и писма) обилује квалитетима својственим таквој његовој природи, из којих се рађају естетски вредни квалитети карактеристични за тај слој, који, пак, ступају у синтезу, хармоније или дисхармоније са естетским квалитетима специфичним за остале слојеве, а тим начином се остварује полифони карактер укупне уметничке вредности неког књижевног дела. Дакле, желимо да уз критички осврт изложимо Ингарденову анализу свих главних функција језичко-звучних творевина у процесима настајања и читања књижевног уметничког дела, а посебно у процесима стварања и процене његове естетске вредности.

Кључне речи: запис, звучање речи, покретање значења у дејство, откривање књижевног дела, естетски квалитети.

Срђан Мараш

Универзитет Црне Горе, Филозофски факултет у Никшићу, Црна Гора
marassrdan1@gmail.com

ЧУЛНОСТ У ДОБА СПЕКТАКУЛАРНЕ МЕДИЈСКЕ КАПИТАЛИСТИЧКЕ КУЛТУРЕ

Апстракт: У раду се настоји показати како је процес спектакуларне медијске субјективације, односно спектакуларне медијализације субјекта од непосредног и одлучујућег значаја за савремени процес преображаја наше чулности, трансформације нашег укупног сензибилитета, нашег естетског живота. Спектакуларна медијска култура, као специфична „продужена” чулна култура, попут сваке друге чулне културе овог или оног типа негује, обликује, образује и еманципује с једне стране, наш чулни живот. Трансформише наш непосредни, природни, биолошки и анимални сензибилитет, нашу физиолошку и естезиолошку чулност у једну хуману, друштвену и сублимисану чулност, мање-више рафинирану и отуђену. Али, у одсуству битне рефлексije, чулне ауторефлексije, спектакуларна медијска чулна култура остаје с друге стране формално у раљама некритичке чулности и аналитичког, аналогног и дигиталног разума и његових половичних решења, док на садржајном плану готово по правилу одражава владајућу капиталистичку идеологију и природно служи у манипулативне, пропагандне сврхе. Неспособна као таква да се избори са унутрашњим противречностима, попут оне начелне по којој хиперпродукција и диференцијација информација доводе до њихове инфлације, нивелације и индиференције, где растућа спецификација не доводи до квалитативне селекције, односно где хипертрофирани квантитет суштински не бива преображен у један квалитет, ова медијска култура у потпуности потпада под доминантну капиталистичку медијску чулну културу, одређену превлашћу разменске над употребном вредношћу, чији су данашњи најзначајнији представници управо спектактакуларни дигитални и дигитализовани традиционални аналогни медији.

Кључне речи: чулност, спектакл, медији, капитализам, естетско, култура.

Зоран Димић

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет
zoran.dimic@filfak.ni.ac.rs

АРИСТОТЕЛ О УЛОЗИ МУЗИКЕ У ПОЛИСУ

Апстракт: У 7. и 8. глави *Политике*, Аристотел износи своју најдетаљнију верзију филозофије васпитања (*paideia*). Према његовом схватању суштине васпитања, ово се чврсто везује за политику и политичку праксу. Сваки политички поредак утврђује свој начин васпитања, који има да у најбољој могућој мери остварује циљеве којима дотични поредак тежи. Тако у демократији треба развити демократско васпитање, у олигархији олигархијско, а у краљевини оно васпитање које најбоље служи циљевима монархије. У том контексту Аристотел у 8. глави *Политике* врло детаљно разматра какви треба да буду музика и плес у *полису* да би најбоље служили циљевима које његови грађани постављају пред себе. За разлику од Платона, међутим, избегавајући притом било какву врсту интервенционизма, Аристотел нема намере да прописује какви треба да буду музика и плес у једном *полису*, већ напосто анализира све могућности, и према својој општој методолошкој склоности у *Политици*, овде у разматрању појма васпитања оставља грађанима и законодавцима у сваком политичком поретку да донесу коначну одлуку о томе.

Кључне речи: васпитање, политика, музика, плес, законодавац, полис, грађани.

Тијана Борић

Универзитет у Нишу, Факултет уметности у Нишу
tijanaboric@hotmail.com

ЧУЛНОСТ КРОЗ ПРИЗМУ ПУСЕНОВЕ СЛИКЕ *ВЕНЕРА И АДОНИС* ИЗ ЗБИРКЕ ДВОРСКОГ КОМПЛЕКСА НА ДЕДИЊУ

Апстракт: Никола Пусен један је од најзначајнијих представника француског класицизма и европских уметника 17. века. Своју специфичну поетику саздао је спрам оновремене културне климе Рима, у који стиже 1624. године кад се прикључује кругу Касијана дал Поца, познатог археолога, филозофа и мецене, који га је упутио у класичне списе и омогућио му продор у свет моћних поручилаца. Чулни пагански свет класичних античких божанстава Пусен је сагледавао кроз специфичну интелектуално софицистирану жижу, а његов рани опус директно је условљен утицајима венецијанских мајстора. Слика *Венера и Адонис* из Уметничке колекције Дворског комплекса на Дедињу, датована у 1624. годину носи све елементе његовог раног опуса који обилује сензуалним, чулним светом ликова из класичне митологије. Пажљиво одабрана тема инспирисана Овидијевим *Метаморфозама*, популарним штивом епохе одише пригушеном нежношћу, непролазном лепотом и посебно чулношћу којој је аутор приступа на посве аутентичан начин.

Кључне речи: Никола Пусен, *Венера и Адонис*, Дворски комплекс на Дедињу, чулност.

Марко Миленковић

Универзитет у Нишу, Факултет уметности у Нишу
lionheartmarko@gmail.com

КОШТАНИНА ПЕСМА И ЊЕН УТИЦАЈ НА ЕМОЦИОНАЛНОСТ ЛИКОВА У МУЗИЧКОЈ ДРАМИ ПЕТРА КОЊОВИЋА

Апстракт: Пренета на музички медијум комплексне и сложене оперске форме, Станковићева *Коштана* као „болна носталгија љубави” у музичкој драматургији мајстора сценске и музичке композиције, – Петра Коњовића, засијала је новим рухом. Коњовић је својом музиком изразио све оно што сама реч није могла, пре свега у карактеризацији Коштаниног, а затим и осталих ликова опере. Тумачење емоционалних прелива, конфликта и драмске напетости, у Коњовићу су нашли изванредног тумача, а композитор је за тај циљ изабрао музичко-изражајна средства широког радијуса на стилској платформи између национално обојеног романтизма, импресионизма и спорадичног благог експресионизма. У раду се разматра кључна улога емоције коју карактеришу различити музички чиниоци Коштанине песме, као и њен утицај на мушки корпус протагониста опере и њихов емоционални одговор. Уз заводљиво играње лепе Циганке на сцени, песма осваја слушаоце, стварајући различите асоцијације, па самим тим и емоционалне одговоре као импулс за драмски развој. Чулност болна, која раздире срца протагониста, чулност и жеља за слободном љубављу, изражена чулност јача од смрти због пролазности живота, али и еротска чулност која се заједно са опојним вином шири кроз крв јунака опере, отвара старе ране и поново рађа и обнавља давно угушена осећања. У раду се ова питања односе пре свега на сагледавање хармонско-мелодијских и метро-ритмичких, али и драматуршких специфичности Коштаниних песама и њихове улоге у музичко-драмском току опере.

Кључне речи: Коштана, Циганка, чулност, љубав, песма, мелодија, хармонија, драматуршка улога.

Љиљана Радовић

Универзитет у Нишу, Машински факултет

ljradovic@gmail.com

ВИЗУЕЛНА МАТЕМАТИКА КАО СРЕДСТВО КОМУНИКАЦИЈЕ

Апстракт: Од праисторије до данас сведоци смо разних врста симбола као средства комуникације. Такође, можемо да уочимо и присуство визуелних репрезентација различитих математичких концепата како у математици тако и у уметности. У овом раду представљамо различите области математике и њихове визуелне репрезентације (симетрија, антисиметрија, орнаментика, модуларност итд.), које могу да се користе као средство визуелне комуникације кроз примере из уметности од праисторије преко различитих култура и уметничких праваца до савременог доба. Посебан осврт биће дат на орнаменталну уметност кроз примере српског средњовековног фрескосликарства, али и на друге аспекте етноматематике различитих култура попут орнаментланих архетипова, шара и симбола. Сагледаћемо и концепте математике присутне у савременом дизајну као и могуће садржаје визуелне математике присутне у дигиталном образовању у сфери уметности.

Кључне речи: визуелна математика, етноматематика, комуникација, уметност.